

Марина ТАШКОВСКА МИТРЕВСКА

ПОСТАВЕНОСТА НА ЦИВИЛНАТА ОДБРАНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. ВОВЕДНИ НАПОМЕНИ

Во една прилика Жак Атали забележува: „Никогаш луѓето не-мале толку многу причини да сакаат да го проценат идниот развој на човештвото. Никогаш толку многу итни решенија не биле преземени од страна на една генерација за светот да ги оствари своите неворојатни потенцијали, а притоа да опстане“. Единствен целисходен начин да се зборува за можноста овие процеси да продолжат и понатаму е да се очекува да дојде до глобализација на економијата, а со тоа и до унификација на политичките односи во чии рамки се остварува и безбедноста и одбранбено-заштитната функција. Тоа е еден од показателите дека настапува период на глобализација и во безбедносно-одбранбената сфера која не може да остане надвор од актуелните политички процеси.¹ Оттука, проблемите што произлегуваат од ова прашање се својствени за определувањето на местото и улогата на секоја држава, па и на Република Македонија, во процесите на регионализација и глобализација во политичката, економската и воено-стратегиската сфера, што се одвиваат денес.

Согласно со претходно искажаните забелешки, не може да се исклучи опасноста дека регионот во кој егзистира нашата земја ги сумира сите останати односи од доменот на промените што настануваат со сите држави. Всушност, овде основен проблем претставува односот на државите кон промените, односно, и покрај нивните определби за граѓански концепт на уредување со парламентарна демократија, прифаќање на европските стандарди во решавањето на отворените прашања и понатаму остануваат низа контроверзи што можат да го нарушат мирот и безбедноста на нашата држава.

Поради тоа, Република Македонија мора и понатаму да изградува современ и, според европските стандарди, компатибилен безбедносен и одбранбено-заштитен систем, кој ќе биде во состојба да ѝ гарантира мирен развој, суверенитет и територијален интегритет.

И покрај залагањата на разни асоцијации, мировни движења, држави, групации на држави, па и на самата ООН, за започнување глобален процес на разоружување и сведување на одбранбено-заштитните

¹ Т. Гоцевски, *Современи тенденции во одбраната*, „Македонска ризница“, Куманово, 1997, 5.

системи на разумни граници, сепак веков го завршуваме во спротивна насока. Во тој поглед, денес цивилизацијата е следена со постојано мултиплицирање на силата од сите нејзини видови, која се јавува како краен арбитер во решавањето на споровите меѓу државите, а војната, како најретрограден општествен феномен, останува на сцена речиси без ниту еден ден прекин. Всушност, причините за ваквата состојба претставуваат рецидив на нерешените историски, политички, економски, воени, верски, национални и слични прашања. Прифаќањето на овие причини, за ваквата состојба, би значело дека се неаргументирани и необјасливи, ако се направи сеопфатна анализа на последиците што ги носи војната за населението, за материјалните и културните добра и др. На пример, во овој век се водени над 270 војни, од кои две светски, што значи 2-3 војни годишно, односно, само по Втората светска војна се водени над 150 војни, т.е. 3-4 војни годишно. Во сите тие војни биле ангажирани над 6 милиони војници, во војните биле вмешани околу 50 држави, а жртвите ја надминале бројката од 22 милиона.²

Наљудувано во тој контекст, не е помало значењето на новата фаза на промена на односите, како на глобален, така и на регионален план, која настапи кон крајот на деветтата и во првата половина на десеттата деценија на овој век и со односите предизвикани со распадот на СССР и на *Варшавскиот пакт* и со почнувањето на периодот на постстудената војна, или, како што може да се нарече - *периодот на студениот мир*. Имено, во овој краток период настапуваат огромни тектонски поместувања на силите и односите на политички, воен и економски план. Притоа, можат да се расчленат следниве неколку доминантни манифестации во врска со ова прашање:

- Се распадна СССР, Југославија и Чехословачка, а од тој процес се создадоа нови суверени држави;
- Се распадна *Варшавскиот договор* како еден од протагонистите на студената војна и на трката за вооружување;
- Се обедини Германија која најверојатно чекори кон позицијата на водечка европска политичка, економска и воена сила;
- Настанаа темелни промени на политичките и економските системи во новите држави во Европа;
- Се напушти социјалистичкиот модел на уредување, а со тоа и причината за конфронтации врз таа основа;
- Се отворија нови воени жаришта, особено на подрачјето на поранешна СФРЈ, кои создадоа услови за нова констелација на односите на Балканот;

² Ibid, 13.

- Се создадоа определени претпоставки за нови односи, особено од аспект на големодржавните апетити и стратегии на балканските држави, што може да биде вовед во нова ескалација на непријателствата на овие простори, што е историски потврдено;

- Настанаа нови здружувања, а и идеи за нови регионални асоцијации, кои, ако не водат сметка за новата реалност на Балканот, можат да ги доведат во прашање новонастанатите политички и воени односи;

- Нараснаа етничките проблеми и малцинските прашања, кои, исто така, се константа на новите односи на Балканот и пошироко. Тие, доколку не се контролираат, можат да доведат до нови нарушувања и на така неповолните политички односи во регионот;

- Се појави организираниот криминал, тероризмот, трговијата со дроги и други општествено штетни појави кои, со оглед на кривките состојби во новоформираните држави, можат да бидат дополнителен дестабилизирачки фактор.³

Наведените појави го детерминираат периодот во кој живееме како непредвидлив, нестабилен и ризичен за државите кои, пред сè, се наоѓаат во периодот на т.н. *џранзиција* која трае долго, со тенденција да се задржи и понатаму. Тој период, надополнет со економските и социјалните проблеми, може да предизвика нови жаришта за нестабилност во регионот.

Република Македонија се конституира како самостојна и суверена држава по распаѓањето на поранешната СФРЈ во чиј состав, како посебна федерална единка, егзистираше речиси пет децении. Таа го постигна своето осамостојување по мирен и легитимен пат, бидејќи на чинот на осамостојувањето му претходеа три клучни моменти, и тоа:

А. Беше донесена *Декларација за сувереност на Македонија*, со која за првпат се трасира патот кон конституирањето на новата македонска држава. Тоа е првиот документ со кој на домашната и странската јавност ѝ се стави до знаење дека Македонија, по распаѓањето на заедничката федерација, си ја зеде судбината во свои раце и ја презеде одговорноста за својата иднина. Со овој документ, Македонија ги презеде сите свои функции, кои дотогаш беа пренесени на федерацијата, а со тоа се определи и за решавање на својата одбранбено-заштитна функција, преку структурирање на свој безбедносен и одбранбено-заштитен систем, а во тие рамки и свои вооружени сили. Тоа, всушност, беше и првиот сигнал дека Република Македонија ќе креира свој автономен одбранбено-заштитен систем.

3 Ibid, 13.

Б. По новите повеќепартиски избори се постави прашањето за непосредно изјаснување на граѓаните преку *Референдумој* за *осамостојување на Македонија и нејзино конституирање како суверена држава*. Одлуката за распишувањето на *референдумој* е донесена на 6 август 1991 година, а тој е спроведен на 8 септември истата година. На овој *референдум* дури 95,32% од гласачите се определија за конституирање на Македонија како самостојна и суверена држава, со што се направи следниот историски чекор на македонскиот народ за создавање своја држава. И со овој чин Република Македонија покажа дека, како самостојна држава, и како членка на семејството на народите, ќе организира своја одбрана и заштита;

В. По *референдумој* беше изработен и донесен и новиот *Устав*, кој е прогласен на 17 ноември 1991 година, со што нашата земја ги доби и уставните можности за креирање на свој одбранбено-заштитен систем. Од формално-правен аспект може да се констатира дека *Уставој* во посебна глава (VII) ја регулира материјата од областа на одбраната. Меѓутоа, овие одредби не се единствени одредби што се однесуваат на оваа значајна област од политичкиот и државниот систем на Македонија. Затоа, не е помало значењето и на одредбите што се разместени низ целиот уставен текст. Оттука, на сите нив треба да се гледа како на единствена целина која го сочинува уставниот концепт на одбраната (М.Т.).

Г. По донесувањето на *Уставој* се наметна потребата и за донесување *Закон за одбрана*, со кој се создадоа сите претпоставки за создавање на одбранбено-заштитниот систем на земјата.⁴

Од досегашните излагања стана очигледно дека Република Македонија, како самостојна и суверена држава на Балканскиот Полуостров, од една страна, ги чувствува сите процеси, промени и поместувања што настануваат на овие простори и кои, на еден или на друг начин, влијаат врз нејзината стабилност, а од друга страна, својот меѓународно-правен статус таа започна да го гради во време на голема неизвесност, војна, ембарго, меѓународна изолација и сл. Во основа, сите тие детерминанти имаат негативно влијание врз нејзината безбедност и стабилност, и неминовно ја класифицираа во земјите со голем ризик.

Поради тоа, за зачувување на својот суверенитет и територијален интегритет, како национални и државни интереси од највисок ранг, таа структурира свој самостоен одбранбено-заштитен и безбедносен систем, со што придонесува за елиминирање на изворите на загрозување на нејзината независност, но и за стабилизацијата на целиот регион што го опфаќа нејзиното потесно и пошироко окружување.

⁴ Ibid, 16-17.

Во овој случај, Република Македонија се здоби со легитимно право за сопствена одбрана, што им припаѓа на сите членки на ООН, според чл. 51 од *Повелбата* на ООН, која гласи: „Оваа Повелба со ништо не го повредува неотуѓивото право на индивидуална или колективна самоодбрана во случај на вооружен напад против некоја членка на ООН, дури *Советот за безбедност* не преземе мерки потребни за одржување на меѓународниот мир и безбедноста...“

Прифаќањето на овие аргументи, несомнено, би значело дека Република Македонија по осамостојувањето започна да води своја автономна политика во сите домени на општественото живеење, како рамноправен меѓународно-правен субјект - членка на ООН. Во таа насока, таа изградува свои принципи на надворешна политика, а во тие рамки и принципи за одбранбената и безбедносната политика, како неделив дел од остварувањето на своите национални интереси. Во редот на најважните принципи, врз чија основа понатаму се надоврзува одбранбената и безбедносната политика на земјата, спаѓаат:

- водењето активна и мирољубива надворешна политика;
- јасната европска ориентација во водењето на политиката;
- почитувањето на сите меѓународни стандарди и акти на ООН за водење меѓународна политика;
- воспоставување пријателски и дипломатски односи со сите земји во светот, доколку постои заемен интерес;
- водењето политика на добрососедски односи со сите земји со кои граничине, при што се применува политиката на еквидистанца;
- почитување на принципот на рамноправност и немешање во внатрешните работи;
- примена на политика на отворени граници за непречен проток на луѓе, капитал, стоки и идеи;
- признавање на историската реалност на Република Македонија како суверена држава, нејзина афирмација во меѓународните односи и нејзино асоцирање во разни интеграции за кои има интерес;
- почитување на постојните граници како реалност;
- немање територијални претензии кон ниту една суверена држава;
- водење сметка за своите граѓани кои живеат во странство, во согласност со меѓународното право и меѓународно признатите стандарди и сл.

Од овој аспект, особено значајно е дека во рамките на вака утврдената политика, а особено на надворешната, се утврдени принципите за функционирање и на политиката на одбраната на државата.

Таа, во основа, служи за зацврстување на положбата на Република Македонија како меѓународно признат субјект, во конкретно време, на конкретен простор и во конкретни политички односи на внатрешен и на меѓународен план.

Сепак, се чини, општоприфатен е ставот дека нашата политика е во директна функција на неколку основни цели на нашата вкупна политичка стратегија, во кои спаѓаат:

- одвраќање од евентуална помисла за агресија врз Република Македонија од кој било вид, од кои било мотиви и од која било земја да доаѓа;
- зачувување на суверенитетот на земјата;
- зачувување на независноста на земјата;
- зачувување на нејзиниот територијален интегритет;

Оттука, основната цел на политиката на одбраната на Република Македонија може да се дефинира во неколку точки:

1. Одвраќање на евентуалниот агресор или агресори од извршување агресија врз нашата земја и спречување на војна

2. Доколку дојде до војна, успешно водење сеопфатна одбранбена војна, со ангажирање на сите човечки и материјално-технички потенцијали;

3. Спречување на внатрешни вооружени судири, манифестирани како вооружен бунт или граѓанска војна;

4. Успешно неутрализирање и санирање на разни заканувачки опасности за безбедноста на државата од воената компонента на неконвенционални дејствија и стратегија на судири со низок интензитет.⁵

2. ИЗГРАДБА НА ОДБРАНБЕНО-ЗАШТИТНИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

За да може успешно да ги оствари овие приоритети, па и другите цели што спаѓаат во надлежност на одбранбената политика, Република Македонија по конституирањето како самостојна и суверена држава (на што му претходеше донесувањето на *Декларацијата за сувереност, Референдумот и Уставот*), пристапи кон структурирањето на безбедносен и одбранбено-заштитен систем, кој треба да биде во состојба да одговори на сите видови и на сите извори на загрозување што можат да бидат насочени кон нарушување на нашата безбедност, самостојност, сувереност и на нашата територијална целост.

⁵ С. Димишковски, *Основните на одбранбената политика, стратегија и доктрина*, Скопје 1996, 217-224.

Оттука, основната цел на моделот на одбраната на Република Македонија е таа да се организира како конзистентен и респективен одбранбено-заштитен систем, кој на земјата ќе ѝ гарантира одбрана на нејзиниот суверенитет и територијален интегритет, како и заштита и спасување на граѓаните, материјалните вредности, културното богатство и историското наследство, од сите извори и видови загрозувања. Со други зборови, врз оваа основа се постигнуваат примарните квалитети на одбраната, а тие се: таа да биде целосна и сеопфатна, а според содржината и организацијата сложена; да биде заснована врз единствена политика, доктрина и стратегија; да се потпира врз единствена правна основа; да поседува својства на современ и динамичен систем; да постои хармоничен однос, меѓузависност и условеност меѓу деловите на системот; да обезбеди хармоничен развој на сите компоненти на системот, како услов за неговата функционалност и ефикасност.⁶

Со цел да се развие концептуалната рамка на системот за одбрана и заштита, најцелисходно е да се прифатат становиштата кои досега се развиени во литературата во однос на можното моделирање на системот за одбрана. Моделот, кој ќе претставува основа во дефинирањето на системот за одбрана и заштита на Република Македонија (кој ќе биде ефикасен, респективен и исклучително со одбранбен карактер), го прифаќа од Т. Гоцевски.

Во однос на тоа, Гоцевски смета дека моделот предвидува системот на одбраната и заштитата на Република Македонија да се потпира врз три основни столба:

- А. Вооружени сили;
- Б. Цивилна одбрана;
- В. Колективни системи за безбедност и одбрана.

Во услови на мир, системот за одбрана ќе ги насочи своите функции и задачи кон обезбедувањето на државните граници, спроведувањето на целокупните подготовки за водење вооружена борба и други облици на спротиставување, функционирање на државната власт, на економските субјекти, јавните установи и служби, локалната самоуправа, обука за одбрана и заштита, како и остварувањето на правата и должностите на граѓаните, според основата на одбраната.

Во услови на војна, системот за одбрана и заштита, со сите свои активности, ја остварува својата одбранбено-заштитна функција, како и функцијата на одвраќање на евентуална агресија.

Моделот на одбраната на земјата треба да обезбеди тоталност на нашата обрана, т.е. т.н. *интегрална одбрана*, која, според бројот на

⁶ Т. Гоцевски, *Современи тенденции во одбраната*..., 72.

одбранбените активности и според обемот на ангажираноста, ќе го опфати најголемиот број од човечките ресурси и од материјално-техничкиот потенцијал кој ќе биде ставен во функција на одбраната на земјата и заштитата на граѓаните и нивните вредности.

Според моделот, одбраната и заштитата на земјата ја остваруваат: граѓаните, органите на државната власт и вооружените сили, а определени задачи остваруваат и претпријатијата, јавните установи и служби, и локалната самоуправа.

Граѓаните на Република Македонија извршуваат воена обврска, работна обврска, материјална обврска и обврска да учествуваат во цивилната одбрана.

Во рамките на функционирањето на системот за одбрана и заштита, посебно прашање се подготовките на органите на државната власт, односно, треба да се создадат услови за успешно остварување на нивните функции и во услови на воена состојба. Исто така, и претпријатијата, јавните установи и служби и локалната самоуправа, учествуваат во извршувањето на своите задачи за одбрана и заштита, односно, учествуваат во создавањето материјално-технички и други услови за потребите на населението, вооружените сили и на останатите субјекти на системот на одбраната и во организирањето ефикасна и успешна одбрана на земјата.

А. Вооружениџе сили на Република Македонија

Гледано од историски аспект, армијата настанува паралелно со државата, при што се инкорпорира во неа како нејзин иманентен дел. Конкретните облици на нејзиното организирање и функционирање, како што потврдува и теоријата и практиката, секогаш биле во директна корелација со постојните (политички и економски) услови што егзистираат во определен историски и национален амбиент.⁷ Впрочем, оваа констатација се однесува и на секоја друга општествена институција. Затоа, ова не е доволно за да ја изрази сета *differentia specifica* на Армијата, од која произлегуваат и нејзините особености.

Со оглед на главните одлики и целта на најзиното постоење, Армијата вообичаено добива посебно истакнато место во однос на другите институции во системот, затоа што се работи за посебна, од страна на државата, вооружена група, чие постоење и организирање не е само во функција на подготовка и водење вооружена борба, туку, во крајна линија, на победата во евентуален судир.

⁷ Б. Цветковски, *Правојшо и одбраната*, РОБЗ, 1996, 347.

Денес може да се констатира дека Армијата, во согласност со *Уставот* и со моделот за одбрана на Република Македонија, претставува вооружена сила на сите граѓани, составена од постојан и резервен дел. Според есенцијалните одлики, *Армијата на Република Македонија* (АРМ) е малубројна, технички високо опремена, подвижна, со висок степен на маневарска подвижност, со солидна организациона поставеност и со прецизно поставени задачи во мир и за време на војна.

Постојаниот состав на АРМ го чини јадрото за развој на воениот состав на вооружените сили на Македонија, кое се организира, се оспособува и се подготвува, пред сè, за заштита на државните граници, одвраќање на агресија, попречување на агресија, спротиставување на агресија, прифаќање на првиот удар на агресорот, овозможување успешна мобилизација на резервниот состав и на материјално-техничките средства, непречен премин кон воени услови на органите на државната власт, претпријатијата, јавните установи и служби и локалната самоуправа.

Резервниот состав на АРМ го сочинуваат граѓаните кои го отслужиле воениот рок и се предвидени за резерва.

Б. Цивилната одбрана во Република Македонија

Втората компонента, врз која се потпира одбранбено-заштитниот систем на Република Македонија, е цивилната одбрана. Таа треба да биде поставена врз широки основи и да биде оспособена за заштита и за спасување на граѓаните, материјалните вредности, културните добра и на историското наследство од сите видови и извори на загрозување, како и за одбрана и заштита на органите на државната власт, претпријатијата, јавните установи и служби и локалната самоуправа, и тоа во сите можни услови и состојби, вклучувајќи ги и воениите. Овој дел на одбранбено-заштитниот систем треба да се подготви и да се оспособи за заштита и од поновите извори на загрозување, кои стануваат сè поактуелни, какви што се: еколошката заштита, заштитата од јонизирачките зрачења, заштитата од технолошкиот развој и од процесите на хемизација, заштита на информативните системи и сл.

В. Колективните системи за безбедност и одбрана

Третата компонента на одбранбено-заштитниот систем на Република Македонија е потпирањето врз колективните системи за без-

бедност и одбрана. Денес може да се констатира дека Македонија, како членка на ООН, ја прифати *Повелбата* на ООН и со тоа стана составен дел на светското семејство на народните кое, покрај останатите функции, ја има и функцијата за зачувување на светскиот мир и за негово воспоставување, доколку е нарушен. Според тоа, нашата земја е дел од тој светски систем за колективна безбедност и има право и должност да се потпира врз неговите механизми за зачувување на мирот.

Определувајќи се за европската опција во решавањето на сите свои прашања и прифаќајќи ги европските стандарди во водењето на својата политика и своето уставно уредување, Република Македонија се одлучи за влегување во европските асоцијации, пред сè, во *Европската унија*, а со тоа да се вклучи во механизмите на европската колективна безбедност и одбрана, која почнува да се физиономира и да функционира.

Во тој контекст, за нашата земја од особено значење е зачленувањето во *Советот на Европа*, во ОБСЕ, во иницијативата *Партнерство за мир* и др.

Исто така, не смее да се игнорира фактот што безбедноста, одбраната и заштитата на Република Македонија, и покрај потпирањето на колективните системи за безбедност и одбрана, *првенствено ќе се појавуваат врз своите појавни облици, ресурси и системи за безбедност, одбрана и заштита, кои успешно ги гради.*

3. МОЖЕН МОДЕЛ НА НОВАТА ОРГАНИЗАЦИСКА И ФУНКЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ НА ЦИВИЛНАТА ОДБРАНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Цивилната одбрана, како компонента на одбранбено-заштитниот систем на Република Македонија, претставува област на човечкото ангажирање, која од ден на ден сè повеќе добива во значење и кој треба да ги проширува појдовните детерминанти што ја определуваат нејзината функционална инкорпорираноста во современите одбранбено-заштитни системи. И покрај тоа што цивилната одбрана е примарно детерминирана со војната и страдањето на цивилното население, суштински гледано, нејзината организациско-функционална поставеност од многу аспекти ја надминува воената состојба. Оттука, неопходноста од целосно засновување на цивилната одбрана на Република Македонија врз верификувани научни основи, а особено на нејзините организациско-функционални појавни облици, е изразена и преку аполитичкиот карактер на мноштвото загрозувања и опаснос-

ти, заради кои и е наметната потребата од таков вид заштитно организирање, бидејќи смислата на воспоставување на еден одбранбено-заштитен систем лежи во одбраната и заштитата на основните општествени вредности. Во таа насока, во Република Македонија, како демократска држава, во редот на вредностите од најголем приоритет, неприкосновеното место, на самиот врв на листата, му припаѓа на човекот. Материјалните добра, создадени како резултат на човечкиот труд во текот на низа генерации, се вредност која несомнено заслужува да се брани. Од друга страна, пак, успешноста на еден одбранбено-заштитен систем во случај на војна е определена од степенот на ефикасноста на двете негови компоненти, односно, на воената и на цивилната одбрана. Оттаму, сметаме дека само нивното комплементарно дејствување дава гаранции за успех. Затоа, во Република Македонија на цивилната одбрана треба да се гледа како на извонредно значајна компонента на одбранбено-заштитниот систем.

Оттука, се наметнуваат прашањата: *Зошто Македонија досега нема дефинирано модел на организациско-функционална поставеност на системот цивилна одбрана?; Зошто функционира само нејзината компонента, односно само супсистемот цивилна заштита?; На што се должи тоа?*

Во почетокот на одговорите на набројаните прашања повторно би возвратиле со прашање, за коешто сметаме дека го лоцира одговорот на најголем дел од проблемите во сферата на организациско-функционалната поставеност на цивилната одбрана, што ги поставува овој труд, односно: *Зошто сегашниот пристап од организациско-функционалната поставеност на цивилната одбрана се разликува од најголемиот број решенија во западноевропските земји?*

Одговорот на ова прашање е комплексен, но истовремено и неопходен предуслов за да се осмисли и одговори на најголемиот дел од овие проблеми.

Сознанијата до кои дојдовме при анализата на цивилната одбрана, односно на супсистемот *цивилна заштита*, говорат дека „новата“ поставеност на цивилната заштита во многу елементи е идентична на онаа што важеше во „минатото“, односно до неодамна.⁸ Суштинската разлика во однос на претходната поставеност на цивилната заштита во општеството е во тоа што цивилната заштита сега се организира и се подготвува за „заштита и за спасување на населението и материјалните добра од воени разурнувања и од други опасности од воени дејства, еле-

8 „Минатото“, секако, не значи обезвреднување, туку само дека, според нашето убедување, иднината треба секогаш да има предност во однос на минатото а најважен закон на иднината е законот на сегашноста.

ментарни непогоди и од други несреќи во војна и за отстранување на последиците од нив“.⁹ Само во исклучителни околности може да дојде до активирање на „штабовите и единиците на цивилната заштита што ги формира Републиката ... во вонредни состојби и други несреќи во мир, на начин и постапка утврдени со упатството што го донесува Владата“.¹⁰ Значи, тежиштето на цивилната заштита е на подготвувањето и оспособувањето на активностите и задачите во воена состојба и во определени случаи во мир, со активирање на дел од својот состав.

Според тоа, се преферира подготвувањето на цивилната заштита за извршување „хуманитарни активности и задачи“¹¹ во услови на агресија врз Република Македонија, додека, во основа, решавањето на прашањата за заштита и спасување на граѓаните и материјалните добра во мир е препуштено на редовните дејности, со можност во дадени услови да се активира и цивилната заштита. Овој пристап се разликува од најголем број решенија во земјите членки на НАТО и во неутралните земји, кои сè повеќе се ориентирани кон тоа цивилната одбрана да биде, пред сè, насочена кон извршување задачи за заштита и спасување на населението и добрата од разновидни техничко-технолошки, природни и други катастрофи и несреќи, иако и кај нив не се исклучува можноста нејзините активности да се вклучат во услови на војна. Можат да се најдат мотивите и причините за тоа, зошто токму како што е презентирана, така е и поставена цивилната заштита во нашата земја. Најверојатно е дека креаторите на цивилната заштита (непосредно по прогласувањето независност и самостојност - М.Т.), под силен притисок на потребата од брзо реструктурирање и приспособување на цивилната заштита кон новото време и новите услови, се одлучија за едно прагматично решение во вид на максимално приспособување на претходните решенија на новонастанатата ситуација.¹²

Од друга страна, сите законски и подзаконски општи акти од областа на цивилната заштита претставуваат еден „суптилен спој“ на она што треба да функционира во сегашни услови, со поставки кои на определен начин ги антиципираат идните насоки во кои цивилната заштита ќе се развива. Меѓутоа, колку и да е таа суптилност плод на визијата за натамошен развој и за изградба на цивилната заштита, сепак тоа се само „никулци“ кои допрва треба да се разработат и да се доосмислат во функција на новите решенија.¹³

9 Закон за одбрана на Република Македонија, 1992, чл. 86.

10 Ibid, чл. 109.

11 Ibid, чл. 88.

12 За ова пошироко во: Нацев, *Едукативни проекции во одбраната*, НИП „Гурѓа“, Скопје, 1995, 245-246.

13 Ibid, 247.

Во прилог на дефинирањето на новата поставеност на цивилната одбрана во Република Македонија, можат да послужат глобалните решенија за цивилната одбрана или нејзината компонента, *цивилнаџа заштитџа*, кои се имплементирани во земјите членки на НАТО, во неутралните земји или, пак, во *Заедницџа на независни држави* (што се обработени во претходните поглавја). Од овој аспект, особено значајно е да се наведат разликите што произлегуваат и на тој план:

1. Цивилната одбрана (цивилната заштита) е државна функција која опфаќа комплекс од подготовки и задачи;

2. Единиците за цивилна одбрана се професионални и доброволни организации;

3. Цивилната одбрана се ангажира за давање разновидна помош за преживување и опстанок на населението и неговото стопанство;

4. Цивилната одбрана се спроведува по пат на низа задачи;

Оттука, развиеноста и значењето на цивилната одбрана, подеднакво во организациски и во функционален аспект, во секоја конкретна земја, ќе зависи од низа фактори од субјективна и објективна природа, какви што се: карактерот на политичкиот систем, големината на државата, демографските карактеристики, од видот, зачестеноста и интензитетот на елементарните непогоди итн.

Во таа смисла, клучен проблем на секоја анализа, којашто навлегува во сферата на цивилната одбрана, е утврдувањето на можните фактори што како детерминанти ќе влијаат врз новата организациско-функционална поставеност на системот *цивилнаџа одбрана* на Република Македонија. Или, пак, поконкретно кажано, треба да се работи и да се појасни можниот модел на цивилна одбрана, во согласност и со акцептирање на искуствата и достигнувањата на овој план (пред сè во анализираните држави), што се презентирани во претходните поглавја, во вид на глобални искажувања, и што претставуваат сублимат на определени искуства во оваа област, што можат да се применат во нашите услови и можности. Во овој случај, во максимална можна мерка ги зедеме сегашните решенија што се употребливи и што даваат основа за проекција на идни решенија во одделните супсистеми на цивилната одбрана. Со цел да се развие концептуалната рамка за новата организациско-функционална поставеност на цивилната одбрана на Република Македонија, најцелисходно е да се прифатат понудените модели што се досега присутни во литературата (а дел од нив се обработени и во претходните поглавја), во однос на поставеноста на системот *цивилна одбрана* во одбранбено-заштитниот систем. Моделите што ќе претставуваат основа за дефинирањето на

можната поставеност на цивилната одбрана, ги прифаќаме од: Гризолд (Grizold), Нацев и Јаворовиќ (Јavorović). Овие модели претставуваат различен приод кон проблемот *цивилна одбрана* (во организациска и функционална смисла). Непосредните прашања, што произлегуваат од компетитивниот модел, се цитирани во врска со факторите што го определуваат системот *цивилна одбрана*. Затоа, да направиме еден пресек и една паралела, и да понудиме модел што ќе биде компатибилен со современите одбранбено-заштитни системи.

Гризолд (Grizold) тргнува од националната безбедност на државата, како темелна вредност и како цел кон која се стреми секоја држава. За остварување на таквата цел, носителите на власта во државата, во рамките на вкупната политика, градат: безбедносна политика, безбедносен систем и безбедносно самоорганизирање на цивилното општество. Оттука, во рамките на безбедносниот систем има два потсистема кои меѓусебно се поврзани, а одделно претставуваат системи од понизок ред. Тоа се системот за одбрана и безбедносниот систем (во потесна смисла).¹⁴

Системот за одбрана ја остварува својата функција преку вооружените сили и цивилната одбрана (*civilna obramba*). Структурните елементи на цивилната одбрана се: **цивилната заштита, стопанската одбрана, невооруженото спротиставување против агресорот, информативно-комуникациските работи, образованието и известувањето**.¹⁵

Нацев смета дека, долгорочно гледано, во организациска смисла, цивилната заштита би требало да биде компонента на системот *цивилна одбрана*. Според него, цивилната одбрана претставува дејност која е дел од одбраната на државата. Таа во себе би ги поврзала сите цивилни активности за одбрана и заштита на Република Македонија. Нејзини структурни елементи би биле: **цивилната заштита** (заштита и спасување на населението, материјалните добра и еко-системот, од природни, технички и други катастрофи и од воени разурнувања); **службата за набљудување и известување** (откривање и известување за опасностите); **заднинските функции и стопанската одбрана и психолошко-пропагандната одбрана**.¹⁶

Јаворовиќ (Јavorović) смета дека системот *цивилна одбрана* е компонента, односно супсистем на одбранбено-заштитниот систем. Во таа насока, тој ја дава начелната шема на цивилната одбрана. Според него, цивилната одбрана во себе мора да ги инкорпорира следниве потсистеми или системски содржани активности: **цивилната заштита;**

¹⁴ Anton Grizold, *Razpotja nacionalne varnosti*, NUK, Ljubljana, 1992, 69.

¹⁵ Нацев, 1995, 255.

¹⁶ Božidar Javorović, 1992.

системот за набљудување и известување; стручни организации (сојузи); системот за противградна одбрана; службите и претпријатијата; производителите на средства и опрема; доброволните стручни организации; масовните доброволни организации; воените сили на цивилната одбрана и едукативниот систем.

Респектирајќи ги овие сознанија, можеме да заклучиме дека понудените модели, како и сознанијата од анализата на поставеноста на системот *цивилна одбрана* во земјите членки на НАТО, во неутралните држави и во други држави, можат да претставуваат основни детерминанти за организациско-функционалната поставеност на системот *цивилна одбрана* во Република Македонија. Значи, сите битни аспекти на вака поставената цивилна одбрана ни овозможуваат да извлечеме неколку констатации во однос на новиот модел за организациско-функционалната поставеност на системот *цивилна одбрана* во Република Македонија.

Прво: Определување на целите на цивилната одбрана во однос на изворите на загрозување и опасност, во поглед на сигурноста, одбранбено-заштитните подготовки и остварувањето на одбраната. Притоа, целите на цивилната одбрана треба да произлезат од одбранбената политика и од целите на одбранбениот систем на државата и да претставуваат нивна конкретизација.

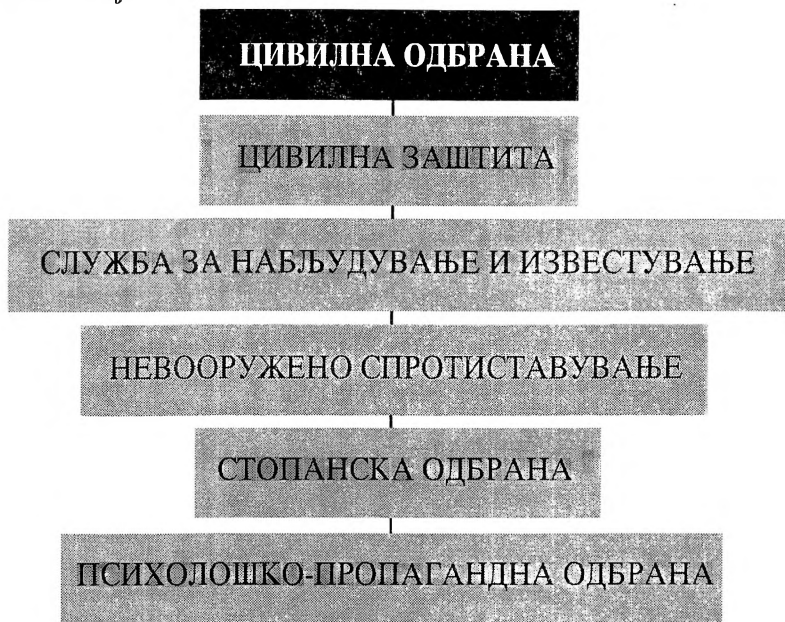
Второ: Определување на насоките на цивилната одбрана во услови на мир и во услови на војна.

Трето: Определување на задачите.

Четврто: Определување на начелата на цивилната одбрана во поглед на начинот на вклучување на граѓанинот во цивилната одбрана, во поглед на евакуацијата и на општите начела.

Оттука, сите битни аспекти на вака определените основи на системот *цивилна одбрана* ни даваат можност да заклучиме дека максимално развиениот систем за цивилна одбрана, како компонента на одбранбено-заштитниот систем на Република Македонија, во себе мора да ги инкорпорира следниве потсистеми или системски содржани активности: цивилната заштита, службата за набљудување и известување, невооруженото спротиставување, стопанската одбрана и психо-пропагандната одбрана.

Структура на системот за цивилна одбрана на Република Македонија

ЛИТЕРАТУРА:

1. Гоцевски, Трајан, *Современиите тенденции во одбраната*, Македонска ризница, Куманово, 1997, 5.
2. Димишковски, Слободан, *Основите на одбранбената политика, стратегија и доктрина*, Скопје, 1996
3. Ванковска-Цветковска, Билјана, *Правото и одбраната*, РОБЗ, Скопје, 1996.
4. *Закон за одбрана на Република Македонија*, Службен весник на Република Македонија, Скопје, 1992.
5. Нацев, Зоран, *Едукативни проекции во одбраната*, НИП „Гурѓа“, Скопје, 1992.
6. Grizold, Anton, *Rasprotja nacionalne varnosti*, NUK, Ljubljana, 1992.
7. Javorović, Božidar, *Savremeni sustavi civilne odbrane*, Otvoreno sveučilište, Zagreb, 1992.

RESUME

Marina TASKOVSKA MITREVSKA

EMPLACEMENT OF THE CIVIL DEFENSE IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Conceived process and communication oriented direction of international co-operation in the area of civil defense, and expressed need for organizational and functional compatibility, lead towards the basic aim of the civil defense in the Republic of Macedonia: construction of functional organizational approach to support the model of the civil defense sub-system as an element of the defense system of the State. Proposed model of the civil defense system originates from the modalities of international communication in defense sphere, aimed towards establishment of a common and functional, disaster management. Using this correlative and analytical approach, certain space is given to the possibilities and capacities of the Republic of Macedonia. Analogous with the analyzes of the strategic position, political and declarative orientations in defense-security system building are also taken into consideration, having in mind the need that this model is to express - organizational and functional compatibility, prearranged by outlined determinants of the status of civil defense, as a sphere of essential, open and communicative so-operation.